

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

rum Vigesimo Secundo, Hungarici et Bohemici Decimo Quinto.

Carolus m. pr. Baro Ioannes Iosephus Bornemisza
de Kászony m. pr.
Ioannes Vaszlai m. pr.¹⁾

A Dániel család címere tehát a következő: Vörös mezőben hármás zöld halomból kinövő s egymást keresztező pálmaág fölött szélesen végződő s egyenlő szárú arany kereszt tündöklök. A pajzson nyugvó sisakon kívül sisakdísz és foszlányok a címert nem ékesítik.²⁾

A szamosújvári esata.

— 1848 nov. 13. —

A király — gr. Battyáni Lajos miniszterelnök közbenjárására — 1848. jún. 10-én megerősítette az uniót... és így Erdély, mely annyi viszontagságot szenvedett, három század után ismét egygyé lett az anyahonnal. De az unió megerősítése után is voltak bujtogatók, kik közül némelyeket elfogtak, másokat józan felvilágosítással, vagy szuronynyal igyekeztek legyőzni. Sokat tettek a csend fentartása és a rend helyreállítása érdekében a városokban és a magyar falvakban nagy hévvel alakult nemzetőrök.

A míg a magyar fegyverkezett, hogy nyert alkotmányát megvédje, — a Királyhágon túl a szerbek és a rácok, az erdélyi hazarészben pedig az oláhok és szászok lázadtak fel a magyar nemzet ellen. A polgári kormányt akkor Erdélyben báró Vay Miklós tartotta kezében, a katonait ellenben Baldacci Manó, ki a Károly-Ferdinánd gyalogság ezredese volt, vezette; ez okt. 9-én jött e

¹⁾ Az aradvármegyei levéltárban őrzött hiteles másolatból.

²⁾ Nagy I. i. m. családot teljesen mellőzi. Siebmacher I. i. m. (IV. 123.) nemcsak a címerpajzs leírását adja, hanem még sisakdíszről is regél, melyet pedig címerlevelünk szövegében hasztalan keresnénk. A sisakdísz szerinte: koronán nyugvó pánccélós kar levágott törökfővel díszített görbe kardot villogtat.

hazarészbe és bár erdélyi ember volt, a magyarság nem viseltetett iránta bizalommal. A nagyobb erő hovatovább többet foglal, Erdélyben már kevés a szabad föld: Enyed, Torda, Kolozsvár, Szamosújvár és Deés — elhagyottan áll. Három felől intéznek támadást. Legelőször a kalotaszegi magyar falvakra rohantak; a második csapat az enyedi vonalra mérték; de a főerő Deés felé indult. Wardener tábornok és Urban alezredes egyesített serege nov. 9-én Rettegen van. Innen felszólítást intéz Deés városához, hogy: „Tegye le a fegyvert, adja meg magát a császárnak, adjon hat tuszt és rakassa vissza a Szamosra a felszedett hidat.“ Mivel a honvédség innen is visszahuzodott, a város, mely 10.000 frtot fizetett Wardenernek, feladta magát (nov. 9.). A tábornok Urbánt innen Szamosújvárra küldötte. Nov. 10-én pénteken délután jött be Urbán városunkba. Tudta, hogy az örmény az istenházát becsüli legtöbbré, azért két ágyúját a piacon a plebáni templomnak szegezte. 40.000 frt hadi sarcot vetett a városra. „Ha holnap reggel meg nem kapom a követelt összeget — lövetem a szép templomot.“ Az aggodó polgárság elejébe tette a szentegyházat a mulandó földi kincsnek — és még azon éjjel összeadta a megsarcolt pénzt: kelleténél is több gyűlt. Adler Severin a helybeli katonai intézet igazgatója, ki pár nap mulva a honvédséghez ment által a tanári karral együtt, továbbá Simay János, Placsintár Bálint, Markovics Sándor és Szappanyos Miklós vitték át a verejtékkel szerzett, védtelen békés lakosságtól kicsikart pénzt. Habár Dobos Vártán helybeli örmény kereskedőtől, kinek Naszodon boltja volt, gyakran vásárolt hitelben Urban „Oberlieutenant“ (jelentékeny tartozását a nagyharang fizette meg), mégis nem volt kiméletes e rossz lelkű felfuvalkodott katona városunkkal szemben...

„Kolozsvár előtt négy-négy mérföldnyire két sereg állt. A Torda felőli kevésbbé volt fenyegető, mert Lose-nau Egerbegy felől még nem érkezett volt Tordára. B. Baldacci tehát a szamosújvári vonal fedezésére fordítá figyelmét. Hogy Urbánt szétverhesse, a XI. zászlóaljjal, a kolozsvári nemzetőrökkel és hat ágyúval elébe

ment.“¹⁾ Urbán Szamosújvárt volt, hova nov. 13-án reggel egy zsidó kém jött lóháton. Ez megállott a Felsővizútczában a Szenkovics Kristóf háza előtt; itt volt Klokocsán őrnagy szállva. Kijön az őrnagy, átveszi a hozott hírt, megveregeti a kém vállát és — elbocsátja. Dél tájban ugyanaz a kém ismét az őrnagy szállása előtt állott; bizonyára most kedvezőtlen hírt hozott, mert az őrnagy jól megkardlapozta. Erre Urban riadót fuvatott és embereivel előre ment a „kérői fürdő“-ig. Ekkor a magyarok, kik nem jöttek az országúton, a Szamosújvár határán levő „hesdái hegy“ gerinczén állottak. Ha váratlanul az ellenségre, mely épen ebédnél ült — rohannak és időt nem engednek Urbánnak a készülődésre, úgy nemcsak kiűzték volna a városból, de sőt az eszeveszetteen futamodandókat a huszárok egytől-egyig lekaszabolhatták volna. De nem tették; hanem a helyett összedugott kézzel nézték, hogy miként vonul fel a kérői hegyre az ellenség. „Tri cu tri la deal copil, că vin unguri!“ (Hármanként fiúk fel a hegyre, mert jönnek a magyarok“) szavakkal nogatta Urban embereit. Elhuzódott a város nyugoti oldalán elterülő hegység gerinczén a széplaki hegyig; itt foglalt állást. A magyarok még mind ott vesztegelnek. Elejökbe siet a városból id. Nyegrutz Jakab örmény polgár; de el nem vihette a hírt, mert lova a Szt-Antal rétjén megbotlott és lábát törte. Nemsokára két huszár vágat lefelé a Vizútczán; kémlelte az ellenség hadállását; majd visszatértek és behozták a magyarokat. A városon keresztül vonult el a magyar sereg; a lakosság nagy lelkesedéssel és örömrivalgással fogadta. A magyarok a nagyserház hidján túl elterülő térségen állapódtak meg.²⁾ Szemben állott a két sereg. Most „megszólalt az ágyú és ez mindent dönté; mert a nemzetőrökből álló sereg visszahuzta magát.“ Nem a félnék gyávaság készítette a vitéz magyarokat visszavonulásra, hanem — miként a

¹⁾ Kővári László, Erdély története 1848—49-ben, 117 lap.

²⁾ Kővári a szamosújvári csata napját nov. 13-a helyett hibásan nov. 14-ére teszi; aztán a magyarok nem »alant a kérői fürdőnél vettek posítiót,« hanem a város éjszakai végén: a nagyserház hidja közelében,

közvélemény is tartja — nemtelen áruulás. Két órai tűzelés után három ember vesztességgel, hüvelybe rakták kardjaikat...

Több örmény kísérte ki a magyarokat a csataterre; ezek közül Markovics Dávid még csata közben vissza akart térni, hogy hírt hozzon polgártársainak. De megdördül az ágyú, erre a ló megijed és a Szamosba ugrik. A megijedt és átázott lóvas pár nap múlva meghalt.

Urbán katonáival ismét bejött a városba; itt töltötte az éjt. Az nap este (hétfő, nov. 13.) a naszodvidéki határőrök,¹⁾ kik lándsákkal Urbán segítségére jöttek, felgyujtották a Szt-János-rét, a kórház mellett volt kertek és a felső temető deszkakerítéseit. A pokoli tűz lángjai fölött egész éjjel sütötték a „kakasváros“-ból elharácsolts majorságot és disznópecsenyét.

Urbán innen Kolozsvár felé ment...

Most átadom a szót a felejthetetlen emlékü nagy Teleki Sándor grófnak, ki egyik érdekes munkájában („Magyar Polgár“ 1881. márcz. 21) ezeket mondja: „Bem tábornok Szamosújvárt hagyta utócsapatát Kiss Sándor parancsnoksága alatt; én melléje voltam rendelve; parancsunk volt másnap őt követni és Kolozsvárt vele csatlakozni.

Karácsony napját (1848) Szamosújvárt töltök, vigan lakmározva; ilyen da ridót nem ültem soha; minden tekintélyes polgára Szamosújvár városának ebédre hivott, s kért, nála enném meg a karácsony kalácsát, dúsan ki-mozaikozva malogaszólóvel; mindenki meghívását elfogadtam; resteltem a szíves meghívásokat visszautasítani.

Délelőtt hozzám jön Kiss Sándor és azt mondja:

— Druzám! én megszöktem hazunnan, az örmények meg vannak bomolva s mindegyik azt akarja, hogy nála ebédeljek; te hol leszesz? Én is oda megyek.

— Kinek a meghívását fogadtad el?

— Egyiknek sem.

— Én meg ellenkezőleg mindegyikét elfogadtam.

— Hát már most mit fogsz csinálni?

— Van-e időd?

— Van.

¹⁾ Ezek a német »Grenzer« szó után greniczereknek nevezettek.

— Ugy elmegyünk mindegyikhez.

E perczben kopogtat be Placsintár Bálint, apámnak igen jó embere.

— Azért jöttem — mondá — hogy ebédre vigyem; az ezredes urhoz is lesz szerencsém?

— Nem oda Buda, lassan a testtel Bálint bácsi! nem úgy verik az örményt; halljon okos szót: minket itt olyan szívesen fogadnak, hogy husz helyre hívtak meg ebédre; husz gyomrunk nincs, de husz helyre elmehetünk; magoknál megeszszük a levest, Gajzágóéknál a húst, Simayéknál a káposztát, Szappanoséknál a tésztát, Verzáréknál a peccenyét, a többieknél a konfektet s visszakerülünk oda, a hol a legjobb bor van; így nem bántunk meg senkit s szent a békesség.

— Nem — mondá meghatottan Bálint ur — nem, a feleségem a peccenyét nem engedi el; hizlalt pulyka ujjnyi szalonnával, szopó bárány karácsony napján.

— Nagy ritkaság, — mondán meglepetve — ez ugyan húsvéti sült, de ha jó kövér, döfi karácsonykor is; tehát a peccenyét maguknál eszszük meg; áll a vásár úgy-e? De már most legyen szíves és rendezze az ambulans ebédet.

— Igen — mondá Kiss — ezennel kinevezem gyomrunk táborkari főnökének.

Bálint ur távozott. Kevés idő teltével egy csomó amphitrión kíséretében visszajött, mi nyakunkba vettük az útczát, mint egy cigánybanda; nem húztuk, de ettünk mindenütt.

Midőn a negyedik vagy ötödik helyről kijövünk, Kiss karon fog s félrevezetve halkán mondja:

— Druszám! én nyomot vesztek, te maradj velök; gyűlőt veretek s egy óra mulva indulunk; nyergeltetek nálad is; ez nincs jól így; a mit velünk tesznek, azt teszik a legényekkel is. Ha itt maradunk, egy óra mulva csak a rabok lesznek józanak Szamosújvár városában; meneküljünk Capuából s kerüljük Hannibál deliciáit.

— Kiss Sándor kereket oldott; mi épen a kövér pulyka és szopó bárány felett tartánk holocaustot, melyben a tűz szerepét mi vivők, midőn egyszerre trombita

harsog, dob pereg. Nagy ijedség Jerikóban; egy bátor hazafi elkiáltja magát: „Jőnek a németek!“ Villa a kézről, falat a szájából tányérba hull. Általános rémület: arcok sápadása, reszkető ajkak. Az ajtó nyílik — Kiss ezredes megjelenik, mint Samiel a bűvös vadászban:

— A tábornok urtól kaptam parancsot, hogy rögtön induljunk utána; Isten áldja meg önöket!

A kedélyek lecsillapultak.

Magunkkal vittük a vendégszeretet látható jeleit; a baka nyalkán lépdelt dobszóra, a huszár kényesen tartotta lovát; a két ágyú, mint karikacsapás sirult a fagyos úton.

Nagy hideg volt. A megfagyott lehelet, mint füst-felhőcske lebegett a csapat felett s követte lépten-nyomon.

Kiss Sándor kardjával salutált; a város elkiáltá: „Éljen a haza!“ És mi haladánk...“

Szongott Kristóf.

Ezüst mise.

Ez a kedvesen csengő név illeti meg azt a megható ünnepet, mely a gyergyó-szent-miklósi örmény szert. templomban f. hó 16-án délelőtt 11 órakor vette kezdetét, midőn főt. Szentpéteri János úr, első szent-miséjének 25. évfordulója alkalmából mutatta be — a gyergyó-kerületi papság fényes segédlete mellett — hálaáldozatát a Mindenhatónak.

Meghatónak mondtam ez ünnepet, s az is volt valóban, a szó legigazibb és legnemesebb értelmében.

Érezte ezt az a distingvált közönség, mely az ékes templomot megtöltötte, midőn látta, hogy a ki 8 éven át lelkipásztoruk volt, mint tárja feléjük megindulástól remegő karjait, s mint szól hozzájuk a lelki nemesség szilárd hangján: Pax! „Az Úr legyen veletek!“

S nem nevezhetem-e méltán fényes segédletnek azt a kerületi papságot, mely könyben csillogó szemekkel vette körül szeretett paptársát azon az oltáron, melyről ő már csak táplálkozik, de nem arról él, s mégis a hálaból, melyet csordultig telt szívvel az Úrnak bemuta-